

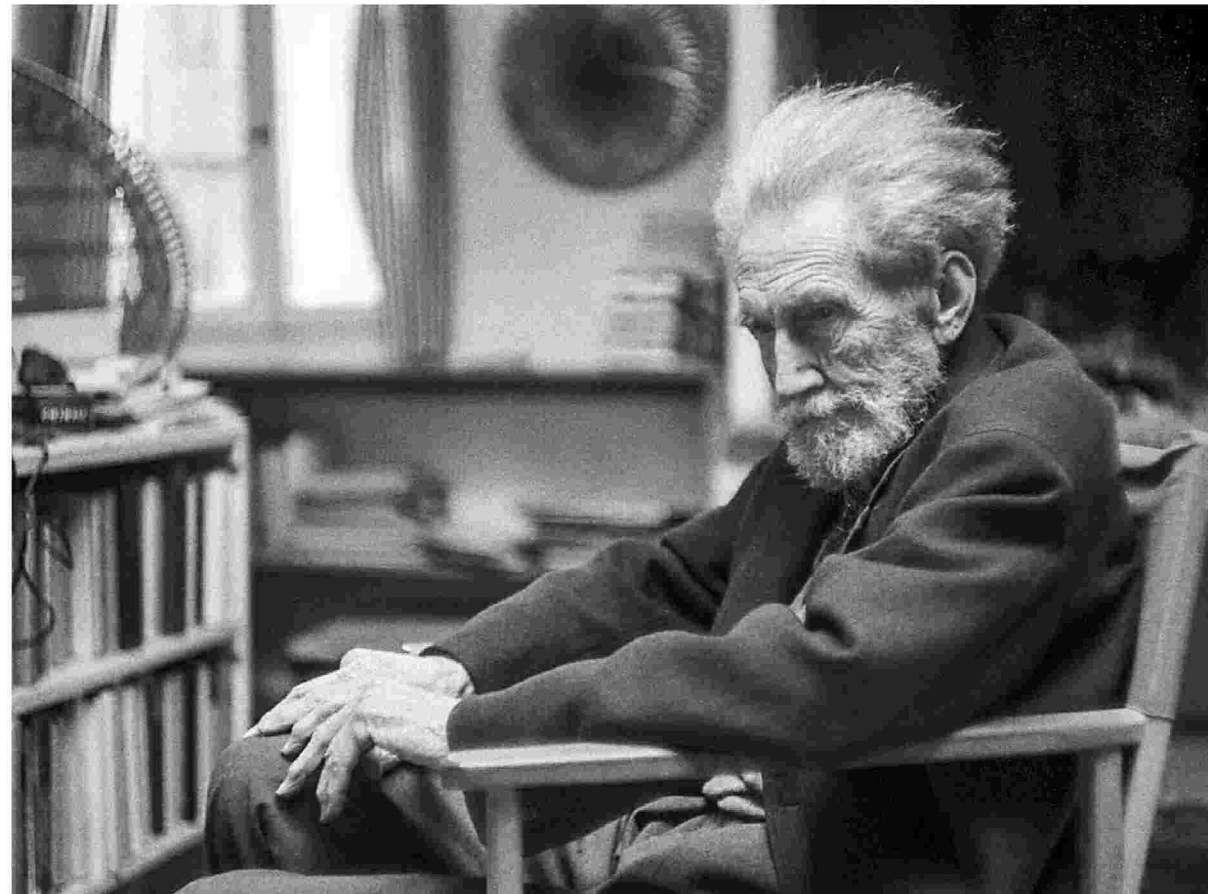
Ο πρώτος μοντερνιστής ποιητής

Εκατό χρόνια συμπληρώνονται φέτος από την κυκλοφορία του κορυφαίου «Χίου Σέλγουιν Μώμπερλυ» του Εζρα Πάουντ

Του ΧΑΡΗ ΒΛΑΒΙΑΝΟΥ

Σε πρόσφατο άρθρο του στους Times Literary Supplement, ο κριτικός Νικόλαος Μπέικερ μας θυμίζει ποια σημαντικά βιβλία κυκλοφόρησαν το 1920 – δηλαδή πριν από εκατό χρόνια. Εξεχωρίζει τα βιβλία «Η άλλη πλευρά του Παραδείσου» του Σκοτ Φιτζέραλντ, «Main Street» του Σινκλερ Λιούις, «Miss Lulu Bett» της Ζόνα Γκέιλ, «Τα χρόνια της αθωότητας» της Ιντιθ Γουόρτον, «Ερωτευμένες γυναίκες» του Ντ. Χ. Λόρενς. Ο «Οδυσσεύς» του Τζέις άρχισε να δημοσιεύεται σε συνέχειες τον Μάρτιο του 1918 στο περιοδικό The Little Review της Μάργκαρετ Αντερσον και τον Ιούλιο του 1920 οι αναγνώστες του διάβασαν το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου με τον περίφημο μονόλογο της Μόλι Μπλουμ. Στον χώρο της ποίησης ο Μπέικερ αναφέρεται εμφατικά στο ποίημα «Παρίσι» της Χόουπ Μιρλίσ (σύνθεση, που όπως λέει, άρρεσε στη Βιρτζίνια Γουλφ). Το θεωρεί καλύτερο από την «Αγονη γη» του Ελιοτ, γιατί δεν είναι καταθλιπτικό σαν εκείνο, αλλά γεμάτο φως και χαρά! Δεν θ' ασχοληθώ με την άποψη του Μπέικερ – ο κάθε κριτικός έχει δικαίωμα στη γνώμη του –, όμως ο χρόνος έχει μάλλον αποφανθεί για το αν το «αισιόδοξο» ποίημα της Μιρλίσ είναι σπουδαιότερο από του Ελιοτ.

Αυτό που εντυπωσιάζει στο άρθρο του Μπέικερ δεν είναι μόνο η απουσία της ποίησης (η Μιρλίσ αποτελεί τη μόνη και μάλλον ατυχή αναφορά), αλλά το γεγονός ότι αγνοεί ένα από τα κορυφαία έργα της παγκόσμιας ποίησης, έργο που μαζί με αυτό του Ελιοτ αποτελούν το μαρτυρικό του μοντερνισμού: το «Χίου Σέλγουιν Μώμπερλυ» του Εζρα Πάουντ (κυκλοφόρησε τον Ιούνιο του 1920). Ποίημα που, όπως ορθώς έχει επισημανθεί, σηματοδοτεί τη στροφή της ποιητικής πορείας του Πάουντ. Ξεκινώντας με μικρότερα, αλλά εξαιρετικής εμπέλειας και τεχνικής αρτιότητας ποιήματα και με μεταφράσεις, φτάνοντας στο συγκεκριμένο συνθετικό έργο και καταλήγοντας στο επικώνεο διαστάσεων project των «Κάντος», ο Πάουντ κατάφερε (όπως και ο Τζέιμς Τζέις με το «Finnegans Wake») να αποξενώσει μέρος των αφροισιμών αναγνωστών του. Κανείς βέβαια δεν αμφισβήτησε ποτέ την ποιητική του ιδιοφυΐα (ούτε και οι ορκοισμένοι εκθροί που του βρήκαν στον απεχθή αντιομιτισμό του μια καλή πρόφαση να προσπαθήσουν να τον διαγράψουν διά παντός από τον ποιητικό χάρτη). Αλλά η αλήθεια είναι πως πολλοί θεώρησαν ότι η ιδιοφυΐα του σπαταλήθηκε σε λάθος



Για τον Εζρα Πάουντ (φωτ.), κάθε καλλιτέχνης που προδίδει την τέχνη του, που αναδιπλώνεται μπροστά στις απαιτήσεις της εποχής του, είναι ένας Μώμπερλυ.

«Πέθαναν μυριάδες, / κι ανάμεσά τους, / οι καλύτεροι, / για μια φαφούτα γριά σκύλα, / για έναν μπαλωμένο πολιτισμό».

ποιητικές και πολιτικές επιλογές. Σύμφωνα με τον Λίβις και τον Γέιτς, το «Χίου Σέλγουιν Μώμπερλυ» είναι ένα «αριστούργημα», ενώ το λιγότερο συνεκτικά «Κάντος» φανερώνουν έναν νου που δεν ήταν σε θέση να τιθασεύσει το υλικό του και να του δώσει μια ολοκληρωμένη, συνεκτική μορφή. Κατά άλλους, όπως ο Ελιοτ και ο βιογράφος του Πάουντ, ο Χίου Κένερ, η ποίηση του Πάουντ είναι μια πορεία αδιάσπαστης ανέλιξης: Ξεκινά από τα μικρότερα ποιήματα των πρώτων χρόνων, περνά στο μεταβατικό «Μώμπερλυ», το «εκπληκτικό ποίημα», όπως το αποκαλεί ο Ελιοτ, και κλείνει με τα «δαντικών βλέψεων» Κάντος. Το αν ο Πάουντ, όπως γράφω στην Ει-

σαγωγή της μετάφρασής μου στο «Μώμπερλυ», οφείλει την περίπληθη θέση που κατέχει στην ιστορία της αμερικανικής και της ευρωπαϊκής ποίησης αποκλειστικά στο έργο αυτό, είναι ζήτημα υποκειμενικής θεώρησης. Είναι σαφές ωστόσο πως το συγκεκριμένο ποίημα έχει εξυμνηθεί τόσο από τους θαυμαστές όσο και από τους επικριτές των «Κάντος» και αποτελεί ένα από τα κορυφαία ποιήματα του 20ού αιώνα.

Το ποίημα αποτελεί έναν «αποχαιρετισμό στο Λονδίνο». Ανοίγοντας ως νεκρολόγιο του ποιητή για τον εαυτό του ή ως παρωδία του εαυτού του στο πρόσωπο του ηθογραφικού του ήρωα Μώμπερλυ, εξελίσσεται σε σάτιρα για τον πόλεμο και τις μεταπολεμικές λογοτεχνικές αξίες του Λονδίνου. Όπως έχει σχολιάσει ο Ελιοτ, το ποίημα μπορεί να χαρακτηριστεί «ντοκουμέντο μιας εποχής» ή, αν χρησιμοποιήσουμε τη χλιοειπωμένη φράση του Άρνολντ, ως «κριτική της ζωής». Το «Μώμπερλυ» αντανακλά την ασυμφωνία μεταξύ σύγχρονου κόσμου και καλλιτέχνη, την αμφίβολη θέση του δημιουργού στον

κόσμο αυτό. Κατά τον Esprey, με το «Μώμπερλυ» ο Πάουντ «δημιούργησε ένα ποίημα που πραγματεύεται τη θέση του ποιητή σε μια κοινωνία που παραβλέπει το ατομικό σθένος και πάθος, για χάρη της υποτιθέμενης κοινωνικής εντιμότητας και ηθικής». Κάποιοι επιμένουν να θεωρούν το ποίημα αυτοβιογραφικό, αφού ο Πάουντ μοιάζει, στο πρόσωπο της persona που επινοεί, να ισχυρίζεται ότι η συνεχιζόμενη παραμονή του στο μεταπολεμικό Λονδίνο, με τις παρακμημένες και αντιδραστικές ιδέες του, θα οδηγούσε σε βέβαιη αποτυχία και ακύρωση των όποιων ποιητικών φιλοδοξιών του.

Ωστόσο κανένα έργο, όσο προσωπικό κι αν είναι, κι όποιες εμπέλειας, δεν μπορεί να διαβαστεί ως καθαρή αυτοβιογραφία. Δεν θα αναγνωρίζαμε στο κάτοπτρό του, όπως πιστεύω αναγνωρίζουμε, ένα μέρος του εαυτού μας (έτσι και στρεβλωμένο, για να θυμηθούμε το «κυρτό κάτοπτρο» του Ασπερι), αν δεν ενυπήχαν ο' αυτό στοιχεία που να το αποδεσμεύουν από συγκεκριμένες προσωπικές και ιστορικές αναφορές και να του προσ-

δίδουν μια διάσταση διαχρονική. (As θυμηθούμε εδώ μια άλλη διάσημη persona, τον Προύφοκ του Ελιοτ και τη δική του αντοχή στον χρόνο). Για τον Πάουντ κάθε καλλιτέχνης που προδίδει την τέχνη του, που αναδιπλώνεται μπροστά στις απαιτήσεις της εποχής του είναι ένας Μώμπερλυ. Όπως γράφει στο ποίημα «II»: «Η εποχή απαιτούσε κυρίως ένα γύψινο εκμαγείο, / φτιαγμένο δίχως απώλεια χρόνου, / μια πρόζα κινηματογραφική, / ασφαλώς όχι, αλλάστρο/ ή το "λάξευμα" της ρίμας».

Ο πόλεμος

Το ποίημα γράφτηκε στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και ο πόλεμος δεν θα μπορούσε να λείπει φυσικά από τη δριμύτητα κριτική που ασκεί ο Πάουντ στην εποχή του. Δύο από τα πιο σπαρταρικά ποιήματα της σύνθεσης αποτελούν επιτάφιο για τους νεκρούς του πολέμου.

Ο Πάουντ αντιπαραβάλλει τη θυσία της νεανικής σάρκας με τη «φαφούτα γριά σκύλα» (Αγγλία). Στο ποίημα «IV» διαβάζουμε: «Αυτοί πάντως πολέμασαν, / και μερι-

κοί πιστεύοντας, / pro domo πάντως... // Άλλοι πρόθυμοι για τα όπλα, / άλλοι για περιπέτεια, / άλλοι απ' τον φόβο της αδυναμίας, / άλλοι από τον φόβο της αποδοκιμασίας, / άλλοι από αγάπη για τη σφαγή, στη φαντασία, / μαθαίνοντας αργότερα... / άλλοι με φόβο, μαθαίνοντας την αγάπη της σφαγής: // μερικοί έπεσαν, pro patria, // non "dulce" non "et decor"... // βούτηξαν ως τα μάτια στην κόλαση / πιστεύοντας στα ψέματα των γέρων, ύστερα δυσπιστώντας / επέστρεψαν στην πατρίδα, επέστρεψαν ο' ένα ψέμα, / επέστρεψαν σε αμέτρητες απάτες / επέστρεψαν σε παλιά ψέματα και νέους εξευτελισμούς / τοκογλυφία πορωμένη και πανάρχαια / και στις δημόσιες θέσεις συκοφάντες».

Στο ποίημα «V», επιτείνεται η αντίθεση ανάμεσα στη θυσία και στο όφελος: «Πέθαναν μυριάδες, / κι ανάμεσά τους, οι καλύτεροι, / για μια φαφούτα γριά σκύλα, / για έναν μπαλωμένο πολιτισμό, // γοητεία, χαμόγελο στο ευγενικό στόμα, / γοργή ματιά που κάθηκε κάτω απ' της γης το βλέφαρο, // για δυο γρόσσες σπασμένα αγάλματα, / για μερικές χιλιάδες στραπατσασμένα βιβλία».

Η μετέπειτα πορεία του Πάουντ είναι γνωστή. Προτίμησε τη φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι από τη φιλελεύθερη Αγγλία του Λόιντ Τζορτζ. Ο Ελιοτ, ο Γέιτς και ο κύκλος του Bloomsbury δεν συμμερίστηκαν τις απόψεις του και δεν είχαν το δικό του τραγικό τέλος. Δύο χρόνια αργότερα ο Ελιοτ θα δημοσίευε την «Αγονη γη», ποίημα που θα τον καθιέρωνε ως τον σπουδαιότερο νέο ποιητή της Αγγλίας, όπου και είχε αποφασίσει να εγκατασταθεί. Εχοντας μεταφράσει και τα δύο έργα, θα κλείσω λέγοντας ότι ο «Μώμπερλυ» είναι ένα εξαιρετικά πυκνό έργο, με πιο πειθαρχημένο περιεχόμενο και πιο σαφείς στόχους από την «Αγονη γη». Ίσως γι' αυτό και ο Ελιοτ εμπιστεύτηκε το δικό του ποίημα στα εμπειρικά χέρια του Πάουντ που είχε ήδη αποδείξει την ποιητική του ιδιοφυΐα. Οι επεμβάσεις του Πάουντ στο ποίημα του φίλου του αποτελούν ίσως το πιο θρυλικό editing στην ιστορία της ποίησης. Εξ ου και ο Ελιοτ αφιέρωσε την «Αγονη γη» στον Πάουντ, αποκαλώντας τον (δανειζόμενος έναν στίχο του Δάντη από το «Καθάρτήριο») «il miglior fabbro» – ο καλύτερος τεχνίτης. Και πράγματι ήταν.

Η «Αγονη γη» του Τ. Σ. Ελιοτ, σε μετάφραση Χάρη Βλαβιανού, κυκλοφόρησε μόλις από τις εκδόσεις Πατάκη. Σε δική του επίσης μετάφραση κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Αγρα μια επιλογή από τα «Κάντος» του Εζρα Πάουντ.

